

[Text original, amb les notes desaparegudes a l'edició, de la introducció del llibre *Espigolant*, de R. Bergadà.]

RAMON BERGADÀ I SOLÀ, RECTOR DE CONSTANTÍ

Jaume Massó Carballido

Cal reconèixer que el nom de mossèn Ramon Bergadà, que va viure a Constantí entre els anys 1916 i 1924, com a rector de l'església parroquial de Sant Feliu, és encara molt popular a la nostra vila. Les Escoles Públiques i un carrer de la vila el porten com a signe de reconeixement oficial. Però potser la seva trajectòria humana i les seves circumstàncies històriques no són tan conegudes pels constantinencs, tot i l'existència d'una breu –però substanciosa– ressenya biogràfica publicada fa vint-i-sis anys pel recordat Francesc Xavier Ricomà com a pròleg de la reedició completa que es va fer aleshores de la *Fulla Parroquial de Constantí*.⁽¹⁾ Gràcies a les informacions que el mateix Bergadà va cuidar de deixar a la posteritat, per mitjà de diferents fonts impreses i documents inèdits, i a les aportacions puntuals d'uns quants –de fet, molt pocs– biògrafs que se n'han ocupat, podem arribar a conèixer amb un cert detall la seva vida o carrera eclesiàstica.

UNES QUANTES DADES BIOGRÀFIQUES

Ramon Bergadà i Solà va néixer a Llorenç de Vallbona, un poble del municipi de Rocafort de Vallbona (Urgell), a les set de la tarda del dia 29 de novembre de 1872. Fou batejat el dia 2 de desembre en l'església parroquial del seu poble, on va rebre els noms de Ramon, Ambrós i Pau. Els seus pares van ser Pere Bergadà i Gaya, també natural de Llorenç de Vallbona, i Teresa Solà i Pons, nascuda a Sant Martí de Maldà. Ramon va tenir cinc germans: Teresa (1862-1923), carmelitana calçada al convent de

(1) Francesc Xavier RICOMÀ, "Breu biografia de Mn. Ramon Bergadà i Solà", dins del volum *Fulla Parroquial 1916-1924* (edició facsimil), Constantí: Cercle Cultural, Recreatiu i Esportiu, 1983, sense paginar.

l'Encarnació, de Sarrià; Antònia (1864-1871); Carme (nascuda el 1866), també carmelitana calçada al convent de Sarrià; Josep (1869-1932), carmelità descalç, sembla que en procés de beatificació,⁽²⁾ i Francesc (1876-1941), prevere i canonge de la Seu de Tarragona. Com veiem, tots els fills del matrimoni Bergadà-Solà –llevat de la malaguanyada Antònia– van voler ser religiosos, una dedicació que –com veureu tot seguit– no era gens estranya a la família. També havien seguit el camí eclesiàstic diversos parents de la mare de Ramon Bergadà: Ramon Solà i Massot (1815-1882), rector de Llet (Osca); Josep Antoni Solà i Massot (1832-1873), rector d'Aguilar (Osca); Magdalena Solà i Pons (1842-1871), religiosa de la Companyia de Maria, al convent de Lleida, i Teresa de Jesús Solà i Sala (1866-1900), franciscana del monestir de Santa Isabel, a Sarrià. Per la banda paterna hi hagué, així mateix, diversos sacerdots: Manuel Gaya i Palau (1785-1873), rector de Capafonts; Ramon Bergadà i Aiguadé (1810-1882), rector de Rojals i de Guimerà (retirat a Tarragona); Pau Bergadà i Aiguadé (1835-1905), rector de Fullea (retirat des de 1898 a Constantí); Francesc Bergadà i Cortada (1850-1917), regent de Guimerà i rector de Sarral, Constantí i Reus (parròquia de Sant Francesc), i Antoni Bergadà i Panós, que fou rector de la Poble de Mafumet.

Tal com Ricomà explicà al seu dia, sabem que Ramon Bergadà i Solà va residir al seu poble natal i hi anà a l'escola fins a l'edat de vuit anys, i que "el 1884 els seus pares el portaren a Tarragona per cursar estudis a l'Institut d'Ensenyament Mitjà. En aquesta ciutat, vivia al carrer d'Escrivanies Velles, sota la tutela d'una tia seva anomenada Carme. A l'Institut assití a les classes dels professors Torroja, de Geografia i Història; Salavera, de Matemàtiques i Geometria, i Amigó, de Física. El 1888, acabat el batxillerat, ingressà al Seminari de Tarragona, on seguí els estudis de Filosofia i Teologia. Entre els seus companys d'estudi hi havia el qui més tard fou cardenal Arquebisbe de Toledo, el Dr. Isidre Gomà".⁽³⁾

En un text publicat el novembre de 1922, arran d'un homenatge al Dr. Lluís Magrané, Ramon Bergadà recordava així els qui havien estat els seus professors de l'Institut de Tarragona (hi modifiqui uns quants signes de puntuació i l'accentuació): "Lo Sr. Torroja, aquell home rectíssim y ple de bondat; lo senyor Salavera, exgovernador de Filipines ¡no us el figureu ab aquella perilleta blanca!; lo Sr. Oñorbe, catedràtich de llatí; lo senyor Capdevila, de francès; D. Joan Àngel Soler que'ns ensenyà retòrica, tan bo, tan afable y bon mestre; lo Dr. Mir, tan excelent mestre com fervorós cristià; lo Dr. Barberà, llest com un argent viu; lo Sr. Tristany, l'enamorat de la conservació dels boscos; lo Sr. Amigó, catedràtich de física; tots són morts, sols resta d'aquells temps Mn. Lluís y ell estava representant a tots els nostres mestres [...]".⁽⁴⁾ Bergadà havia rebut la primera comunió a la Catedral de Tarragona, administrada pel Dr. Pere Màrtir Pujalt, durant la quaresma de l'any 1881. Des de molt jove –i d'acord amb l'extrema religiositat de la família– va mantenir contactes amb diferents congregacions catòliques.

(2) Vegeu Ramon BERGADÀ, *Fra Romeu del Cor de Jesús (En el segle Josep Bergadà i Solà, Pvre.) 1869-1932*, Tarragona: Impremta Subirats, 1933 (a la coberta: Topografia [sic] Montserrat / Reus - 1933), 57 pàgs. En aquest opuscle, Ramon Bergadà va oferir diverses dades sobre la història de la seva família.

(3) F. X. RICOMÀ, "Breu biografia...", obra citada, s.p. (primera plana), només fa referència als catedràtics de batxillerat més destacats. Vegeu, al paràgraf següent, una relació més completa d'aquells professors, a càrrec del mateix Bergadà.

(4) Ramon BERGADÀ, "Carta oberta", *Fulla Parroquial de Constantí*, núm. 146, 16-30 de novembre de 1922, pàgs. 3-4.

Quan encara tenia vint anys, el 17 de setembre de 1893, va rebre la tonsura i les ordres menors a Tarragona, de mans de l'arquebisbe Tomàs Costa i Fornaguera. De la mateixa manera, va rebre el subdiaconat, el 17 de setembre de 1894; el diaconat, el 30 de març de 1895, i el presbiterat, el 8 de juny de 1895; va cantar la seva primera missa, a les Corts de Sarrià, el 19 de juny de 1895.⁽⁵⁾ Poc abans, havia participat en un pelegrinatge obrer a Roma. A més, el 17 de desembre de 1898, va professar com a terciari de Sant Francesc, amb el nom de Josep Maria del Sagrat Cor.

Pel que fa als ministeris que va exercir, fou coadjutor a la parròquia de Cervià (12 de juliol de 1895); ecònom de la de Ciutadilla (20 de març de 1896) i de la de Falset (16 de març de 1899), i rector de les parròquies de Rocallaura (possessió, 5 de juliol de 1899), d'Albi (4 d'agost de 1906), de Constantí (5 de juliol de 1916) i, a Reus, de la Puríssima Sang (8 de novembre de 1924) i de Sant Francesc (10 d'agost de 1926). Més endavant, fou nomenat canonge de la Seu de Tarragona, on ocupà els càrrecs de mestrescola (4 de maig de 1935), regent de la Catedral (31 de maig de 1935), ecònom de la Catedral (27 de maig de 1942), penitenciari interí (20 de gener de 1940), membre del Consell de Vigilància del Seminari (18 de març de 1941) i visitador de religioses (3 de maig de 1941).⁽⁶⁾ Entre 1916 i 1924, a la parròquia de Sant Feliu, de Constantí, va tenir com a coadjutors o vicaris els reverends Pere Vallverdú, Jaume Figueras i Navarro, Francesc Company i Torrelles, Marc Salvador, Francesc Rabadà, Josep Gazo i Joan Llorens.⁽⁷⁾ De la seva etapa com a rector de la parròquia de Sant Feliu convé tenir en compte les notícies que fa tretze anys en va oferir el metge Miquel Aleu a les planes dels *Estudis de Constantí*, referents –entre altres coses– a la construcció de les Escoles i a la creació de l'anomenada "Caixa dotal catequística". En el record d'Aleu, Bergadà "va ésser un rector que imposava un respecte i una admiració molt gran, però a pesar de la seva serietat infonia una estimació que es va fer perdurable".⁽⁸⁾

LES GESTIONS DE BERGADÀ I D'ALEU EN PRO DE LES ESCOLES PÚBLIQUES

Al meu entendre, una de les actuacions més importants de mossèn Bergadà a Constantí fou la seva col·laboració efectiva per assolir finalment la construcció de

(5) F. X. RÍCOMA, "Breu biografia...", obra citada, s.p. (primera plana), va situar l'ordenació i la primera missa de Bergadà al mes següent: "[...] acabat el quart any de Teologia dogmàtica i moral, el 8 de juliol de 1895 fou ordenat prevere, i el dia 19 d'aquell mes celebrà la seva primera missa al convent de les Carmelites Descalces, de les Corts, de Sarrià".

(6) Per a una informació més àmplia de les activitats eclesiàstiques de mossèn Bergadà, vegeu Jordi MORANT i CLANXET, "Bergadà i Solà, Ramon. Canonge, poeta, literat i historiador (1876-1949)", *Estudis de Constantí*, núm. 25 (2009), pàgs. 117-130.

(7) Els noms de tots els coadjutors de Ramon Bergadà figuren en el recordatori de les seves noces d'or sacerdotals, celebrades el juny de 1945. Fou imprès (amb algun lapsus curiós) per la Llibreria Guàrdias (el senyor Miquel Aleu i Padreny en conserva un exemplar). Vegeu també el número 19 de la *Fulla Parroquial de Constantí*, 1-15 d'agost de 1917, pàg. 4.

(8) Miquel ALEU, "L'església de Constantí. Vista pel seu escolanet (de l'any 1917 al 1922)", *Estudis de Constantí*, núm. 13 (1997), pàg. 39. Agraïxo molt sincerament la sempre bona disposició del metge Aleu a informar-me i documentar-me sobre el seu antic rector i amic i sobre molts altres temes i qüestions constantinques i tarragonines.

les noves Escoles Públiques. Deixo que parli el metge Aleu (hi faig qualche retoc de redacció): "[...] Hi havia el plànol per construir un edifici per a Escoles –doncs aquestes ocupaven un pis de cal Llorigó (J. Torrents) al carrer Mitjà i un altre a cal Roig (R. Ferrer) a la plaça del Castell. Per qüestions polítiques estava tot parat. Amb les converses que tenien a la nit abans de sopar [mossèn Bergadà i el pare del metge Aleu], a l'abadia, o a casa, i a la vista que amb les autoritats locals i el rector a la Parròquia, no aconseguien res, varen decidir actuar per compte propi, i ambdós a la vegada, fent servir les amistats que tenien per haver estat condeixebles a l'institut, al seminari o a la facultat. El Sr. rector ho faria amb el Sr. cardenal Vidal i Barraquer i amb el president de la Diputació, Anselmo Guasch, i el meu pare amb el rector de la Universitat, Dr. Carulla, i amb l'alcalde de Tarragona, Sr. Prats, qui era cosí germà seu. I així treballant conjuntament aconseguiren la intervenció d'aquelles autoritats, que «amb caràcter d'urgència el Ministeri d'Instrucció Pública» concedís els crèdits necessaris per a la construcció d'unes escoles públiques a Constantí, poble que –a pesar de la seva importància i densitat de població– no en tenia i en què es donaven les classes en pisos particulars. El dia de la inauguració assistiren, com ho havien promès, aquelles quatre autoritats acompanyades d'un sèquit provincial i de la corporació en ple. Però tant el meu pare com el Sr. rector deien «... oh!, Constantí... si no fossin els partits i la política...! fóra un cel», doncs la gent tenia un cor infantil i era molt bona".⁽⁹⁾ La *Fulla Parroquial* corresponent a la primera quinzena de febrer de 1920 és dedicada quasi exclusivament a la inauguració de les Escoles. S'hi reproduïx un article signat amb les inicials de Ramon Bergadà i que havia aparegut prèviament al diari catòlic tarragoní *La Cruz*. A Bergadà li va fer gràcia que la inauguració es fes el "dia 20 de l'any 20 del segle 20" i així ho va posar com a subtítol de l'article.⁽¹⁰⁾ El número de la *Fulla* inclou també la lletra d'un himne dedicat a les Escoles, signat pel mestre nacional Josep Sabaté Perelló, i unes notes no signades (evidentment degudes a Bergadà) sobre l'estat de l'ensenyament a la població, amb unes mínimes referències curriculars dels professors i professores de les Escoles públiques i d'altres col·legis de Constantí i una llista de mestres de primer ensenyament que havien nascut a la vila.

LA GUERRA I LA POSTGUERRA

Ramon Bergadà va ser un dels pocs sacerdots que van viure a Tarragona, sense estar amagats, durant tota la guerra.⁽¹¹⁾ Va passar, és clar, per moments de perill; ell mateix, en l'apartat corresponent de les seves memòries, explica un registre que –el 25 de juliol de 1936– van fer a la rectoria de la Catedral uns trenta milicians, als quals va rebre amb molta presència d'ànim: "Confesso, sincerament, que no sóc valent, però em sentia amb una valentia extraordinària, y els hi vaig dir: No sé, trobo que han vingut

(9) M. ALEU, "L'església de Constantí...", obra citada, pàg. 40.

(10) R. B., "Solemne benedicció de les noves Escoles", *Fulla Parroquial de Constantí*, núm. 79, 1-15 de febrer de 1920, pàgs. 3-4.

(11) Vegeu Hilari RAGUER, *Salvador Rial, vicari del Cardenal de la Pau*, Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1993, pàg. 218.

massa per a matar a un home".⁽¹²⁾ Més endavant, després de superar la primera fase revolucionària, fins i tot va poder exercir el seu ministeri al front de la rectoria: "Sabien que allí la gent venien a confessar y combregar també y batejava y s'hi casavan alguns, però Déu guardava la seva Casa".⁽¹³⁾ Un altre fet que podem destacar d'aquest difícil període és que Bergadà informà favorablement la petició presentada a Tarragona, el 30 d'octubre de 1938, per a la creació al nostre Arquebisbat d'un Comitè Catòlic d'Ajut a la Població Civil. Val a dir que aquesta sol·licitud de caràcter humanitari, ja a les acaballes de la guerra civil, havia estat refusada prèviament pel vicari general de Barcelona (és evident que alguns sectors de l'Església catalana preferien esperar l'entrada definitiva de l'exèrcit franquista i no fer massa tractes amb l'administració republicana). De tota manera, el Comitè suara esmentat –que havia de distribuir roba i aliments– fou pràcticament inoperant a causa (precisament) de l'ofensiva final dels nacionals.⁽¹⁴⁾ Ramon Bergadà, a l'opuscle dedicat al seu germà Josep, publicat força abans dels fets d'octubre de 1934 i encara més del començament de la guerra civil, havia escrit unes línies que fan veure que aleshores ja era prou conscient de l'ambient conflictiu que s'anava creant a tot l'Estat i a Catalunya: "L'últim viatge que férem junts a Vallbona a últims d'agost del present any [1932], fou de molta edificación per les santes religioses cistercenses de Vallbona, ¡qui ho havia de dir que un mes després havia de deixar aquesta terra de misèries! *Ell ja no veurà els terribles flagells que, a no tardar, sembla que faran commoure d'espant la nostra terra. ¡Ditxós d'ell!*".⁽¹⁵⁾

Va morir a Tarragona el 21 de juny de 1949,⁽¹⁶⁾ arran d'una greu malaltia, uns quants dies després de ser operat de l'estómac. El periodista Lluís Maria Mezquida li dedicà una nota necrològica en el diari local, en la qual destacava especialment la seva faceta benèfica.⁽¹⁷⁾ D'acord amb el testimoni de qui havia estat el seu escolanet i després el seu metge de capçalera (i –per iniciativa de Bergadà– de tot el Capítol de la Catedral), Miquel Aleu, l'enterrament "fou una cosa impressionant, doncs la reacció popular –ja visitant-lo de cos present– fou més gran que la mort d'un bisbe. Quasi

(12) Pàg. 143 del mecanoscrit del CEC (només hi he corregit els accents).

(13) Pàg. 147 del mecanoscrit del CEC (només hi he corregit els accents). Vegeu també Albert MANENT & Josep RAVENTÓS, *L'Església clandestina a Catalunya durant la guerra civil [1936-1939] (Els intents de restablir el culte públic)*, Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1984, pàgs. 79 i 118.

(14) Vegeu A. MANENT & J. RAVENTÓS, *L'Església clandestina...*, obra citada, pàg. 218. Sobre el Comitè, vegeu també H. RAGUER, *Salvador Rial...*, obra citada., pàgs. 159-171 i 300-301.

(15) R. BERGADÀ, *Fra Romeu del Cor de Jesús...*, obra citada, pàgs. 51-52; *la cursiva és meva*. El metge Aleu, al seu exemplar de l'opuscle, subratllà la penúltima frase del paràgraf de Bergadà i anotà al marge inferior de la pàg. 51 aquest comentari: "Això fou imprès l'any 1933. Sembla una profecia del que passà tres anys després (1936)". Aleu també senyalà, a la pàg. 53, una frase d'una carta de "Ll. P." referent a Josep Bergadà: "¡Ditxós d'ell! que ja no haurà de veure la consumació de l'abominació d'Israel".

(16) Sobre la mort i l'enterrament del Dr. Bergadà, vegeu el *Diario Español* dels dies 22 i 23 de juny de 1949. L'Acció Catòlica de la Parròquia de Santa Maria de la Catedral de Tarragona n'edità un recordatori, que fou imprès per Sugrañes (he fet servir l'exemplar que en conserva el metge Aleu). Desconec per què J. MORANT I CLANXET, "Bergadà i Solà, Ramon...", obra citada, pàg. 128, diu que "traspassà [...] el 5 de juliol de 1949".

(17) PETRÓFILO [pseudònim de Lluís Maria MEZQUIDA I GENÉ], "El amigo de los pobres", *Diario Español*, núm. 3.350, 23 de juny de 1949, pàg. 3. Agraïixo als responsables de la Biblioteca-Hemeroteca Municipal de Tarragona les dades facilitades –al seu moment– sobre les informacions i notícies aparegudes a la premsa tarragonina arran del traspàs del canonge Bergadà.

tots els balcons per on discorria l'enterrament tenien un llençol blanc amb un llaç negre".⁽¹⁸⁾

LA GRAFOMANIA BERGADIANA

D'entre les seves múltiples produccions literàries inspirades o centrades en la nostra vila, puc recordar els seus *Goigs en llaor de San Feliu, màrtir africà*, *Patró de la vila de Constantí* (díptic sense peu d'impremta ni data), el seu poema *El terme de Constantí* (díptic sense peu d'impremta, amb un text cantat el 31 de desembre de 1916 en una "vetllada literària-musical" portada a terme a la vila) o la *Cançó de les plegadores d'avellana*, amb un text seu posat "en música" pel prevere Ramon Boqueras (díptic imprès a Tarragona pel Suc. de R. Gabriel, sense data). Però, sens dubte, el millor compendi de la seva obra –religiosa, literària i històrica– constantinenca el trobem a les planes de la *Fulla Parroquial de Constantí* que ell va fundar i dirigir.⁽¹⁹⁾ Com va dir Ricomà, l'èxit assolit per aquest full o revista parroquial, que normalment tenia periodicitat quinzenal, "fou total; no hi havia casa a Constantí que no el tingués. Malgrat les dificultats que de vegades es presentaren, els constantinencs ajudaren sempre que calgué per tal que el Full no desaparegués. Alguns articles foren reproduïts al Butlletí Eclesiàstic; la gent s'aprenia de memòria els versets que publicava, i les seves pàgines són avui una font interessant per a conèixer la vida de la població al llarg de gairebé vuit anys".⁽²⁰⁾ El primer número és de la primera quinzena del novembre de 1916 i l'últim, 190 de la sèrie, correspon a tot el mes de setembre de 1924. Aquest darrer número va incloure un índex alfabètic, força útil, "de lo més principal contingut en la FULLA PARROQUIAL de Constantí", i unes "advertències relatives al bon ordre de les Fulles Parroquials per encuadernar la col·lecció de les 190 publicades fins ara".⁽²¹⁾ Per al disseny d'algunes de les capçaleres de la revista, que van anar variant, Bergadà va comptar amb la col·laboració de l'arquitecte vallenc Cèsar Martinell.

Sense voler entrar massa detalladament en la descripció d'aquella *Fulla Parroquial* (que era farcida, com és d'esperar, de textos catequístics de tota mena, de notes per a l'"entronització del Sagrat Cor" o de referències a les campanyes "contra el reneç" o "contra la indecència dels vestits de les dones", entre d'altres disquisicions catòliques i moralistes), sí que en destacaré la "Secció històrica", necessàriament breu atès el nombre de planes de cada número, però amb contingut ben sovint interessant i referits molt preferentment a la vila de Constantí i a la seva parròquia. A tall d'exemple, hi assenyalaré les informacions bibliogràfiques o directament arxivístiques –de vegades distribuïdes al llarg de força números– sobre el monument romà de Centcelles (número 2); sobre el castell i les muralles medievals de la vila (números 6, 7 i 12); sobre

(18) Les referències a la malaltia, a l'operació i a l'enterrament són de M. ALEU, "L'església de Constantí...", obra citada, pàg. 40.

(19) Tot i que és evident que el títol normatiu de la publicació seria *Full Parroquial de Constantí*, conservo la versió bergadiana –prenormativa– en femení, que es va mantenir fins a l'últim número.

(20) F. X. RICOMÀ, "Breu biografia...", obra citada, s. p. (segona i tercera planes).

(21) *Full Parroquial 1916-1924* (edició en facsímil), Constantí: Cercle Cultural, Recreatiu i Esportiu, 1983, deu darreres planes.

el trasllat de la relíquia del braç de santa Tecla (números 8, 9 i 10); sobre les pestes del segle XIV (número 15); sobre la guerra dels Segadors (números 20, 21, 22, 24, 25, 26, 27, 28 i 29); sobre els beneficiats i beneficis de la parròquia (números 30, 31, 32, 33, 35 i 36); sobre el rector setcentista Rafel Lafontena (números 37, 41, 42, 43, 44, 45, 46, 47 i 48); sobre la construcció i les vicissituds de l'església nova i dels seus altars i campanar (números 3, 4, 5, 23, 27, 38-39, 49, 50, 51, 52, 54, 56, 57, 61, 104, 116, 117-118, 155 i 184); sobre la vida i l'obra de l'arquebisbe Joan Terés (números 53, 62, 63, 66, 69, 70, 71, 72, 73, 74, 75, 77, 78, 80, 81 i 83); sobre el plet de "La font de la canal" (números 90, 92, 93 i 94); sobre el monestir de Santes Creus (números 117-118, 119, 121 i 122); sobre les ordinations de Constantí (números 119, 120, 121, 122, 123, 125, 131, 133, 134, 135, 143, 145, 150 i 155), o sobre la guerra del Francès (números 151, 152 i 153). Pel que fa a la "Secció literària", hi aparegueren les lletres de molts poemes, goigs, himnes i cançons i àdhuc textos en prosa –quasi sempre sense signar, però molts escrits evidentment per Bergadà– de caràcter majoritàriament religiós, per bé que –al nostre modest entendre– els més valuosos són els de temàtica més profana i popular, com "La Cançó dels rabassaires" (número 42); el poema i el text dedicat a "Lo riu Francolí" / "El riu Francolí" (*sic*, al mateix número 44); "La cançó dels segadors" (número 66); la ja citada "Cançó de les plegadores d'avellana" (número 68), o els versos dedicats a "Lo terme de Constantí" (número 6), "A la ciutat de Reus" (número 71), al "Cant de la Senyera" (número 72), a la "Cançó de la terra" (número 73), a "Lo riu Còrb" (número 75), a "Lo monastir de Poblet" (números 127 i 128), etcètera. Pel seu interès biogràfic, i per la relació d'amistat que hi demostra amb l'excònsol, historiador, escriptor i mecenes reusenc Eduard Toda i Güell (1855-1941), vull destacar el text referent a una estada dels germans Ramon i Francesc Bergadà a "Escornalbou" (números 177, 178, 179, 180, 181, 182, 183, 184 i 185), etcètera.

EL MECANOSCRIT *ESPIGOLANT*

Després de superar diverses vicissituds i de portar a terme diferents gestions, el Centre d'Estudis de Constantí (CEC) va adquirir –fa prop de deu anys– el mecanoscrit complet del llibre inèdit de memòries de Ramon Bergadà.⁽²²⁾ A la coberta del volum hi ha –escrit a mà i de manera molt destacada, emmarcat dins d'una mena de faixa inclinada– el gerundi *Espigolant*, nom amb què hom ha citat aquesta obra en alguna ocasió,⁽²³⁾ a més de la referència a l'autor.⁽²⁴⁾ D'acord amb el normatiu *Diccionari* de l'Institut d'Estudis Catalans, *espigolar* és "collir les espigues que han restat en un camp després de la sega"; "collir els fruits que han quedat en el camp després de la collita general"; "arreplegar allò que un altre ha deixat"; "triar allò que està barrejat entre

(22) Concretament, fou adquirit –a Tarragona– a mitjan mes d'agost del 2000, a la Llibreria Antiquària Catedral.

(23) Vegeu F. X. Ricomà, "Breu biografia de Mn. Ramon Bergadà i Solà", obra citada, s. p. (segona plana).

(24) Un retall de paper enganxat, amb un mot al damunt que senyalo entre claudàtors, fa que hi digui "Rev. [Mossèn] Ramon Bergadà Solà, Canonge" (hi corregeixo els accents gràfics). Si comparem aquesta fórmula amb la que figura a la pàgina 1, veurem que s'hi ha volgut amagar el tractament –adequat a la dignitat de canonge– de doctor.

altres coses", o bé "arreglar d'ací i d'allà".⁽²⁵⁾ Es pot assegurar que el contingut del mecanoscrit de mossèn Bergadà aconsegueix especialment, de manera figurada però apropiada, les dues últimes definicions. Val a dir que a la portada o primera plana (pàgina 1) de l'interior del mecanoscrit hi figurava originalment el títol més específic de *Llibre de memòries que perteneix al Reverent Doctor Don Ramon Bergadà Solà, canonge. Tarragona, Agost de 1947*, amb el subtítol *Quadres de la obra Espigolant. Recorts de santa alegria*.⁽²⁶⁾

Es tracta d'un volum de 175 fulls, cosit senzillament pel llom, amb IV + 168 pàgines mecanoscrites (només una cara per full), amb sovintejades correccions a mà. El full de la coberta, no paginat, és manuscrit en la plana exterior. Tot i que la major part del volum el formen fulls mecanografiats directament (originals), unes quantes de les pàgines escrites evidencien que són còpies fetes amb paper carbó. Això, és clar, obre la possibilitat que –en el seu moment– hi hagués almenys un altre exemplar (o una altra còpia) d'aquestes memòries.⁽²⁷⁾ Si repassem atentament les correccions fetes a mà (aparentment autògrafes del mateix Ramon Bergadà), haurem de deduir que la persona que va picar el text a màquina de vegades no va entendre la lletra de la versió manuscrita –probablement un esborrany– que li servia d'original (és evident, així mateix, que no va fer la seva feina al dictat de l'autor). Uns quants dels errors de lectura semblen apuntar que el mecanògraf no estava prou introduït en determinats aspectes del món eclesiàstic. A l'Arxiu Històric Arxidiocesà de Tarragona (AHAT) es conserva un quadern amb una versió parcial de la mateixa obra, en aquest cas autografiada pel seu autor.⁽²⁸⁾ No n'hem fet una comparació exhaustiva, però sembla que el text d'ambdues versions és pràcticament idèntic, per bé que la versió manuscrita és incompleta i només arriba fins a l'estada de Ramon Bergadà a la parròquia de Rocallaura (és a dir, fins als volts del canvi de segle).⁽²⁹⁾ Atès que inclou l'índex complet (fins a la seva etapa d'ecònom de la Catedral de Tarragona, iniciada l'any 1942), sembla que el quadern de l'AHAT –escrit amb bona lletra i amb molt poques rectificacions– és un intent no reeixit de posar en net un esborrany original (segurament amb el text pràcticament definitiu), un esborrany que fins ara no ha estat localitzat. Sembla probable que l'abandó fos degut a un canvi per l'opció mecanogràfica, aparentment

(25) *Diccionari de la llengua catalana*, segona edició, Barcelona: Institut d'Estudis Catalans, Enciclopèdia Catalana & Edicions 62, 2007, p. 715.

(26) Transcrit textualment –sense més correccions ortogràfiques que les dels accents– el títol i el subtítol originals, sense fer cas de les supressions i modificacions fetes a posteriori. La reproducció en facsimil de la plana en qüestió, que trobareu en aquesta edició, m'estalvia de fer-ne una descripció detallada.

(27) F. X. Ricomà va publicar l'any 1983 els tres paràgrafs de l'apartat "Quatre dies de repòs" (corresponents a les pàgines 92 i 93 del mecanoscrit que ara posseeix el CEC), però les correccions ortogràfiques i d'estil que hi va fer no ens permeten afirmar de manera taxativa que l'original que el meu malaguanyat amic va fer servir aleshores fos una altra còpia mecanoscrita o fins i tot una versió manuscrita. Val a dir, però, que hi ha petites diferències en la transcripció que ho fan sospitar.

(28) Agraïeix al director i al personal de l'AHAT les facilitats atorgades –al seu moment– per a la consulta de la documentació de Ramon Bergadà que s'hi conserva.

(29) El pròleg és datat a Llorens de Vallbona el 9 d'agost de 1946, a l'igual que el mecanoscrit del CEC. El manuscrit de l'AHAT és escrit fins a la primera línia de la plana 141, però s'ha de tenir en compte que només es fan servir per a l'escriptura les planes senars. Es tracta d'una mena de quadern que hom podia trobar fàcilment en una papereria (a la coberta, de tapa dura, hi posa *Diari*), amb ratllat de tipus comercial i paginació d'impremta (l'última pàgina és la 400).

L L I B R E D E M E M O R I E S
QUE PERTENÏIX ^{DEL} ^{MOSSEN} ~~AL~~ REVERENT DOCTOR
DON RAMÓN BERGADÀ SOLÀ, CANONGE.
-:-:-:-:-
T A R R A G O N A , Agost de 1947.

CONDRETS DE LA CERRA
E S P I G O L A N T.

-:-:-:-:-
RECORTS DE SANTA ALEGRIA=

Portada del llibre de memòries de mossèn Bergadà.

portada a terme el 1947. La mort de Bergadà –el juny de 1949– va fer, segurament, que el treball romangués inèdit.⁽³⁰⁾ L'ortografia que es fa servir al mecanoscrit és una barreja desigual de català prenormatiu i normatiu i hi trobem –també als afegitons manuscrits– unes expressions sovint farcides d'incorreccions i de castellanismes. Atès el seu possible interès filològic i davant la dificultat que representava fer-ne una edició normalitzada, quan l'any 2000 vaig editar una part d'aquest mecanoscrit em va semblar que era millor publicar d'entrada els textos estrictament constantinencs per mitjà d'una reproducció anastàtica,⁽³¹⁾ deixant per a una altra ocasió –aquesta que ara teniu a les mans– l'edició completa de l'obra.

ELS RECORDS DE CONSTANTÍ

La part corresponent a l'estada de Ramon Bergadà a Constantí ocupa les pàgines 92 a 119 del mecanoscrit, amb dos apèndixs a les pàgines 162-164 i 165-167. Normalment, els títols dels "quadrets" en què presenta els episodis, les anècdotes o les curiositats de Constantí ja són força indicatius del seu contingut (hi corregim només els accents): "Quatre dies de repòs" (pàgs. 92-93);⁽³²⁾ "No estich per tinyessas" (pàg. 94);⁽³³⁾ "La Fulla Parroquial" (pàgs. 95-97); "La Caixa dotal catequística" (pàgs. 97-98);⁽³⁴⁾ "Records del catecisme" (pàgs. 98-100); "La unió del [sic] cinc sacerdots y la mitja dotzena de préssechs" (pàgs. 100-101);⁽³⁵⁾ "Mn. Rabadà y el sermó del infern" (pàgs. 101-102);⁽³⁶⁾ "Mn. Rabadà, y las calces de mil colors" (pàgs. 102-104);⁽³⁷⁾ "Lo gall que es va morí de fam" (pàgs. 104-105);⁽³⁸⁾ "So [sic] perdut la mare" (pàgs. 105-108);⁽³⁹⁾ "¿Que hi ha la Peraira?" (pàgs. 108-110);⁽⁴⁰⁾ "El Pep Parrucas y el sermó de San Magí" (pàgs. 110-111);⁽⁴¹⁾ "Els meus grans amics" (pàgs. 111-112);⁽⁴²⁾ "Records de Constantí"

(30) En el pròleg (que, per cert, apareix pràcticament per duplicat al mecanoscrit), Bergadà diu que "aquest llibret ha de ser santament alegre perquè va dirigit i és en benefici dels vellets i velletes de les Germanetes dels Pobres", frase que dona a entendre que tenia la intenció de publicar-lo i de dedicar els possibles guanys a finalitats benèfiques.

(31) Jaume MASSÓ CARBALLIDO, "Els records constantinencs del rector Bergadà (1916-1924)", *Estudis de Constantí*, núm. 16 (2000), pàgs. 7-52.

(32) A l'índex general (pàg. 5 del mecanoscrit), aquest apartat s'intitula "Entrada a la Parròquia".

(33) Hauria de ser *tinyetes* (tinyeta és un eufemisme de "punyeta"). A l'índex general (pàg. 5), hi diu "tinyesses".

(34) Sobre la creació d'aquesta "Caixa" parroquial, vegeu-ne la informació detallada que el mateix Bergadà va donar al número 121 de la *Fulla Parroquial*, 16-31 de desembre de 1921, pàgs. 2-4.

(35) A l'índex general (pàg. 5), aquest apartat s'anomena només "La mitja dotzena de préssechs".

(36) A l'índex general (pàg. 5), hi normalitza "de l'infern", però hi manté la inevitable y.

(37) A l'índex general (pàg. 5), hi diu "Els calsetots y ls pantalons de mil colors".

(38) A l'índex general (pàg. 5), hi diu "El gall que's va morí de fam y de misèria".

(39) A l'índex general (pàg. 5), hi diu "Com es va perdre una mare".

(40) A l'índex general (pàg. 6), hi figura un títol que no apareix al lloc indicat ["El Rosari de l'Aurora (Quadrets)": pàg. 109] i que aparentment es va refondre dins "¿Que hi ha la Peraira?".

(41) A l'índex general (pàg. 5), hi diu "parruques" en lloc de "Parrucas" (que hauria de ser, suposem, *Perruques*). Sobre la desgraciada mort d'aquest curiós personatge, vegeu el núm. 137 de la *Fulla Parroquial*, 1-15 d'agost de 1922, pàg. 3.

(42) A l'índex general (pàg. 5), hi diu "amichs" en lloc del normatiu "amics".

(pàgs. 112-116);⁽⁴³⁾ "Una excursió catequística" (pàg. 116);⁽⁴⁴⁾ "L'Antonieta y l'estropajo" (pàg. 116);⁽⁴⁵⁾ "La quitxalla y el bateig" (pàg. 116);⁽⁴⁶⁾ "Les Famoses oracions dels nens" (pàg. 116);⁽⁴⁷⁾ "La diada contra'l renegar" (pàg. 116);⁽⁴⁸⁾ "Les habilitats del Monin" (pàgs. 117-119); "La Antonieta y le [sic] Estropajo.- Constantí" (pàgs. 162-164),⁽⁴⁹⁾ i "La quitxalla y els bateig [sic].- Constantí" (pàgs. 165-167).⁽⁵⁰⁾ Només cal llegir-los una vegada per a comprendre que es tracta d'uns textos escrits expressament per al seu consum popular. No cal dir que l'autor els adreçava als lectors que coneixien el context, l'ambient i el paisatge en què es desenvolupaven molts d'aquests episodis, en aquest cas els seus antics parroquians de Constantí. Tot i el temps transcorregut des d'aleshores –i els evidents canvis socials i àdhuc lingüístics–, potser encara podran interessar als seus descendents (els constantinencs d'avui) i a uns quants estudiosos. En tot cas, és un document –d'abast moderat, si voleu– que el CEC va poder recuperar i que ha passat a formar part del nostre patrimoni.

Reus, desembre de 2009

(43) Dins d'aquest apartat s'explica succintament el dramàtic accident ocorregut durant la cursa del Trofeu Armangué. El succés va tenir un ampli ressò a la *Fulla Parroquial*, en què –per exemple– ocupà quasi totes les planes dels números 135 i 136, del juny de 1922.

(44) Tot i que ho digui el mecanoscrit, no hi ha cap referència a una sortida d'aquesta mena en el núm. 18 de la *Fulla Parroquial*. Probablement era l'"excursió catequística a la capella de S. Ramon" que es va fer el 9 d'agost de 1917, convocada i ressenyada –respectivament– en els núms. 19 i 20 de la *Fulla Parroquial*, 1-15 d'agost, pàg. 2, i 16-31 d'agost, pàg. 4.

(45) Referència ratllada. El text corresponent apareix més endavant, a les pàgs. 162-164. Com es diu a la pàg. 116, el text ja havia estat publicat en el núm. 46 de la *Fulla Parroquial*, 16-30 de setembre de 1918, pàgs. 3-4 (amb el títol "L'arribada de les peixeteres"). Val a dir que "L'Estropajo" era el nom del cavall de l'Antonieta (vegeu més avall).

(46) Referència ratllada. El text corresponent apareix més endavant, a les pàgs. 165-167. Com es diu a la pàg. 116, el text ja havia estat publicat en el núm. 53 de la *Fulla Parroquial*, 1-15 de gener de 1919, pàgs. 3-4.

(47) Referència ratllada. El text corresponent, que ja havia estat publicat a la *Fulla Parroquial* (núm. 88, 16-30 de juny de 1920, pàgs. 3-4, amb el títol "La oració dels nens"), no apareix en el mecanoscrit.

(48) Referència ratllada. El text corresponent, que ja havia estat publicat a la *Fulla Parroquial* (núm. 96, 16-31 d'octubre de 1920, pàgs. 2-3, amb el títol "Quadrets constantinencs, I. Dia 4 d'Octubre.- La diada contra la blasfèmia"), no apareix en el mecanoscrit.

(49) Vegeu la nota 45. A l'índex general (pàg. 5), hi diu "La Antonieta peixetera y l'estropajo".

(50) Vegeu la nota 46. A l'índex general (pàg. 5), hi diu "La quitxalla y els bateigs" (en plural).